

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA
CHORVACHILIKNI RIVOJLANTIRISH DAVLAT QO‘MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI**

Farmakologiya va toksikologiya kafedrası

6440400-Veterinariya sanitariya ekspertizasi

**VETERINARIYA FARMAKOLOGIYASI VA TOKSIKOLOGIYASI
FANIDAN**

**Dezinfeksiyalovchi va antiseptik dori preparatlari mavzusi bo‘yicha
o‘tkaziladigan amaliy mashg‘ulot uchun**

USLUBIY ISHLANMA

Assistent: Mirzanova Maftuna Faxriddinovna

Samarqand-2023

Tuzuvchi:

M. F. Mirzanova – Farmakologiya va toksikologiya kafedrası assistenti.

Taqrizchilar:

A.A. Nurullayev –Samarqand viloyati veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish boshqarmasi boshlig‘i.

E.Saliyev – Farmakologiya va toksikologiya kafedrası dotsenti,v.f.n.

Mavzuni o'qitish texnologiyasi

10-amaliy mashg'ulot	Dezinfektsiyalovchi va antiseptik dori preparatlari
Vaqt: 2 soat	Talabalar soni:21 ta
O'quv mashg'uloti shakli	Axborot – vizual, amaliy mashg'ulot
O'quv mashg'uloti rejasi	1.Dezinfektsiyalovchi moddalar va ularning turlari 2. Antiseptik moddalar 3. Dezinfektsiyalovchi moddalarni qo'llanilishi
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarda Dezinfektsiyalovchi va antiseptik dori preparatlar to'g'risida bilimlarini hamda to'liq tasavvurlarini shakllantirish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> -dezinfektsiyalovchi moddalar tushunchasini yoritib berish; -dezinfektsiyalovchi moddalarning turlari haqida tushunchalar berish; -antiseptik moddalar bilan tanishtirish; -antiseptik moddalarining qo'llanishini .yoritish; -amaliy mashg'ulot jarayonini tashkillashtirish.	<i>O'quv faoliyat natijalari:</i> Talabalar: -dezinfektsiyalovchi va antiseptik moddalar tushunchasini ifodalaydilar; -dezinfektsiyalovchi va antiseptik moddalarning turlari haqida tasavvurga ega bo'ladilar; -dezinfektsiyalovchi va antiseptic moddalar haqida bilimga ega bo'ladilar, qo'llanishini o'rganadilar;
<i>Ta'lim usullari</i>	Amaliy mashg'ulot, aqliy hujum,B.B.B.
<i>Ta'limni tashkillashtirish shakli</i>	Guruhli
<i>Ta'lim vositalari</i>	Tarqatma material, prezintatsiya, proektor, preparatlar
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Maxsus texnik vositalar bilan jihozlangan auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og'zaki so'rov: tezkor – so'rov, test, BBB texnikasi.

Amaliy mashg'ulotining texnologik xaritasi

<i>Faoliyat bosqichlari</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchining</i>	<i>Talabaning</i>
Yo'qlama qilish (5 daqiqa)		
O'tgan mavzu bo'yicha baholash (10 daqiqa)	Savollar 1) Bo'yoq preparatlari haqida tushuncha bering 2) Bo'yoq preparatlari nima maqsadlarda qo'llaniladi? 3) Trkibida bo'yoq saqlovchi preparatlarni sanab bering.	
I. Mavzuga kirish bosqichi (20 daqiqa)	1.1. Mavzuni e'lon qiladi. Mavzu maqsadi va mavzuning mazmun, mohiyati aytadi. 1.2. Mavzu bo'yicha o'rganiladigan muamolarni e'lon qiladi, ular haqida qisqacha ma'lumot beradi. 1.3. Mavzuning nomi, maqsadi va kutilajak natijalarini e'lon qiladi. 1.4. Kichik guruhlar ishlash metodini qo'llab, mavzu bo'yicha tanish tushunchalarni aytishlarini taklif qiladi. 1.5. Ushbu ishni mashg'ulotining yakunida oxiriga yetkazishlarini aytadi.	Tinglaydilar. Tinglaydilar va yozib oladilar Mavzuni daftarlariga yozadilar.
II. Asosiy bosqich (40 daqiqa)	2.1. Mavzu bo'yicha amaliy mashg'ulot ishlanmasini tarqatadi: 2.2. Namoyish qilish, izohlash va ko'rsatish yordamida asosiy nazariy ma'lumotlarni beradi. 2.3. Talabalarning e'tiborini asosiy tushunchalarga va ahamiyatli tomonlariga jalb qiladi. 2.4. Antiseptik va dezinfeksiyalovchi moddalar hayvon va zixozlarda sinab ko'riladi.	Tinglaydilar. Topshiriqni yechish usullarini o'rganadi. Topshiriqni bajarilishini, daftarlariga yozib oladilar O'zlari bajaradi
III. Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	3.1. Mavzu bo'yicha yakuniy xulosalar qiladilar. Faoliyat natijalarini izoxlaydi. 3.2. Talabalar faoliyatini va belgilangan o'quv maqsadlariga erishilganlik darajasini taxlil qiladi va baholaydi. 3.3. Mustaqil ishlashlari uchun vazifa beradi: nazorat savollariga og'zaki javob berish.	Savollar beradilar Vazifani yozib oladilar

ADABIYOTLAR:

1. Salimov Y. Veterinariya farmakologiya o'quv qo'llanma Toshkent Noshir 2019
2. Salimov Y., Xoliqov A., Farmonov N. Veterinariya farmakologiyasi fanidan amaliy laboratoriya mashg'ulotlari o'quv qo'llanma Toshkent 2021
3. Sokolov V.D. "Farmakologiya" Sankt-Peterburg 2010 g.
4. Azizova S.S. "Farmakologiya" darslik. Toshkent 2000 y.
4. Mozgov I.E. "Farmakologiya" Moskva 1985 g.
5. Farmakologiyadan o'quv-uslubiy majmua. Samarkand 2022 y
6. WWW.ZiyoNET.uz

TAYANCH TUSHUNCHALAR:

1. Dezinfektsiyalovchi moddalarga umumiy tavsif berish, ularning guruhlari.
2. Dezinfektsiyalovchi moddalarining o'ziga xos xususiyatlari, ahamiyati, turlari
3. Antiseptik moddalarning ta'sir mexanizmi, qo'llash haqida tushuncha.
4. Antiseptik moddalarga umumiy tavsif berish, ularning turlari, ahamiyati, xususiyatlari, qo'llanilishi, dozalari haqida tushunchalar.

Bilaman	Bilishni hohlayman	Bilib oldim

Dezinfeksiya – yuqumli kasallik qo'zg'atuvchilarini atrof muhitdan yo'qotish. Fransuzcha des – inkor qilish, infectio-infeksiya.

Dezinfeksiya yuqumli kasalliklarni oldini olish va yo'q qilish bo'yicha o'ta muhim tadbirlardan biri hisoblanadi. Lekin uni o'tkazishda ba'zi bir tartiblarni hisobga olinsa samara yuqori bo'ladi.

1. Zararlanishga xavf soladigan kasallik qo'zg'atuvchini xususiyatlarini aniqlash muhim ahamiyatga ega. Yuqumli kasalliklar qo'zg'atuvchilar dezinfektsiyalovchi vositalarga sezuvchanligi bo'yicha spora hosil qiluvchi va spora hosil qilmaydiganlarga bo'linadi. Shuning uchun dezinfektsiyalovchi vositalarni tanlaganda mikroorganizmlarni preparatga sezuvchanligi nuqtai nazardan tanlash kerak.

2. Zararsizlantiriladigan ob'ektlarni xususiyatlarini aniqlash kerak. Ma'lumki, dezinfeksiya o'tkaziladigan joylar: hayvonlar saqlanadigan binolar, tuproq, suv, go'ngxonalar, molxona jihozlari, maxsus kiyimlar, transport vositalar, oziq-ovqat

saqlovchi binolar va jihozlari kiradi. Dezinfeksiya qilish uchun bu ob'ektlarni oldindan tayyorlash kerak, qaysikim dezinfeksiyalovchi o'sha joydagi barcha kasallik qo'zg'atuvchilarga maksimal o'z ta'sirini namoyon qilish kerak.

3. Muvaffaqiyatli dezinfeksiya o'tkazish uchun muhitni hisobga olish ahamiyatga ega. Masalan, hayvonlar yayratish maydonida patogen mikroblar tuproqni chuqur qatlamiga kirib ketadi va dezinfeksiyalovchi preparatlar ta'siri sust bo'ladi, toza qatlamda esa oson. Shuning uchun yuqoridagi hisobga olinib, dezinfeksiya o'tkazayotgan paytda talabga javob beradigan preparatlarni tanlash, ob'ektlar zararsiz bo'lishi hayvon va odamlarga toksik ta'siri bo'lmasligini hisobga olish kerak.

Dezinfeksiyalovchi vositalarga quyidagilar kiradi: ishqorlar, kislotalar, karbonatlar, xlor, yod va formaldegid preparatlari, fenollar, og'ir metal tuzlari va hokazo.

Ishqorlar

1. Natriy gidroksid (kaustik soda) - Natrii hydrooxydatum oq sariq rangli silindirsimon bo'lakcha shaklida, suvda eriydi.

Yuqumli kasalliklar paydo bo'lganda chorva binolari, anjomlari va hududni dezinfeksiya uchun qo'llaniladi. Buning uchun 3-5% li eritmalari 1 m² maydonga 1 ga 1 miqdorda sarflanadi.

2. Kalsiy gidroksid – Calcii hydrooxydatum oq kukun, suvda eriydi.

Chorva binolarini oqlashda ham 5-10% li eritma shaklida dezinfeksiya maqsadlarida qo'llaniladi.

Xlor preparatlar

1. Kalsiy gipoxlorit (ohak) – Calcii hypochlorosum oq kukun, xlor hidli, suvda qisman eriydi.

Chorva binolarini, tuproq go'ngni dezinfeksiya qilish uchun quruq holda yoki 6-33% li eritma shaklida qo'llaniladi.

2. B – Chloramunum B oq kukun, kuchsiz xlor hidli, 25-29% aktiv xlor saqlaydi. Dezinfeksiya maqsadlarida qo'llaniladi.

Formaldegid guruhi

1. Formalin - Formalinum rangsiz, tiniq suyuqlik, tarkibida 10% formaldegid saqlaydi.

Chorva binolari, dezomat va dezobarerlarni dezinfeksiya qilish maqsadida qo'llaniladi.

Fenollar

1. Toza fenol (karbol kislota)- Acidum carbolisum o'ziga xos hidli rangsiz kristal.

Chorva binolarini, anjomlar va suv quduqlarini dezinfeksiya qilish uchun 3-4% li eritmalari qo'llaniladi.

2. Kreolin -Creolinum to‘q qo‘ng‘ir rangli yog‘li suyuqlik o‘ziga xos hidli, suvda eriydi.

Chorva binolari va anjomlarini dezinfeksiya qilish uchun 5% li eritma shaklida qo‘llaniladi.

Rp.: Sol. Natrii hydrooxydati 5% - 5000.0

D.S. Binoni dezinfeksiya qilish uchun.

#

Rp.: Creolini - 150.0

Aqua fontanae – 3000,0

M.f. Emulsio

D.S. Binoni dezinfeksiya qilish uchun.

Antiseptik moddalar

Bu moddalar hayvon terisida, shilliq pardalarida va yaralardan patogen mikroorganizmlarni yo‘qotish uchun qo‘llaniladigan moddalar.

Antiseptika (yunoncha anti-qarshi, sepsis-yiring) bu mahalliy va umumiy infeksiyalarning oldini olishga qaratilgan umumlashgan ishlar majmuasi.

Antiseptik moddalar kuchli bakteriotsid xususiyatga ega bo‘lishi, to‘qima bilan kontaktda bo‘lgan ta’sirini tez namoyon etishi, ta’sir joyida fiziologik va biokimyoviy jarayonlarga zarar yetkazmasligi hamda hayvonni zaharlamasligi lozim. Antiseptik moddalar sifatida yod, spirt, antibiotiklar, sulfanilamidlar, nitrofuranlar, ba’zi organik kislotalar, krezollar, oqsidlovchi moddalar ishlatiladi.

Kislorod beruvchi moddalar

1. Vodorod peroksidi - Hydrogenii peroxydatum amaliyotda vodorod peroksidini konsentrlangan eritmalari (3% li yoki 30% li) qo‘llaniladi, rangsiz tiniq suyuqlik.

Organik moddalar bilan o‘zaro ta’sirlanganda atomar kislorod ajratadi va atomar kislorod antimikrob dezodorant ta’sir ko‘rsatadi. 3% li eritma shaklida yiringli yaralarni yuvishda, og‘iz bo‘shlig‘iga va akusherlik amaliyotida qo‘llaniladi.

2. Kaliy permanganat - Kalii hypermanganatis (margansovka) to‘q binafsha rangli kristal kukun, suvda eriydi. Antimikrob, dezodorant, marganes tuzlari esa burushtiruvchi ta’sir etadi.

Antiseptik va yallig‘lanishlarga qarshi vosita sifatida og‘iz, burun, ko‘z, tomoqni yuvish uchun 0,1-0,2 % li eritmalari, yaralarni yuvish uchun 0,2 % li eritmalari; qo‘l, operatsiya joylarini tuzatish uchun 0,5-2 % li eritmalari; kuyganda, go‘sht sotadigan do‘konlarni dezinfeksiya qilish uchun 2-4 % li eritmasi; akusher ginekologik kasalliklarida 0.1 % li eritmalari qo‘llaniladi.

Sigir

Rp.: Sol. Kalii hypermanganatis 0.1% - 5000.0

D.S. Bachadonni yuvish uchun

Buzoq

Rp.: Sol. Hydrogeni peroxydati 3% - 100.0

D.S. Yiringli yarani yuvish uchun

Yod preparatlari

1. Yod nastoykasi - Solutio jodi spirituosa - qizil qo'ng'ir rangli suyuqlik, amaliyotda 5 % li yoki 10 % li eritmalari qo'llaniladi.

Antiseptik, qon to'xtatuvchi vosita sifatida yaralarga, kesilgan joylarga, shikastlanishlarda operatsiya maydonchalarini tozalashda qo'llaniladi.

2. Lyugol eritmasi - Solitio Lugoli tarkibi bir qism yod, 2 qism kaliy yod va 17 qism distillangan suvdan tashkil topgan suyuqlik.

Og'iz, tomoq shilliq pardalar yallig'lanishlarida, endometritlarda, aktinomikozlarda qo'llaniladi.

Qoramol

Rp.: Sol. Jodi spirituosae 5% - 10.0

D.S. tashqi tomonga

Test savollari

1. Kreolin kislota qo'llashdagi to'g'ri javobni aniqlang?

a) Molxona va predmetlarni dezinfeksiya qilish uchun, qo'tirga qarshi, yiringli yaralarga 2 -3 % li emulsiya shaklida, qoramollarga oshqozon oldi atoniyasida va timpaniyada ichiriladi.

b) Molxona va anjomlarni dezinfeksiya qilishda 3 – 4 % li eritmalari, instrumentlar, terini tozalashda 3 – 5% li eritmalari

c) Otlarni oshqozoni o'tkir kengayishida, kavshovchilar oshqozonida gaz to'planganda 2% li eritma holida qo'llaniladi

d) Oshqozon shirasi kislotaligi pasayganda, oshqozonda achish holatlarida, ishqorlar bilan zaharlanganda, ovqat hazm qilish buzilganda

2. Mikroblarga qarshi moddalar guruhi ko'rsatilgan to'g'ri javobni aniqlang?

a) Dezinfeksiyalovchi moddalar

b) Antiseptik moddalar

c) Ximioterapevtik moddalar

d) Javoblarni hammasi to'g'ri.

3. Dezinfeksiyalovchi moddalar guruhi ko'rsatilgan to'g'ri javobni aniqlang?

a) Xlor preparatlari.

b) Kislrod beruvchi moddalar

c) Antibiotiklar, nitrofurani

d) Hammasi to'g'ri

4. Antiseptik moddalar guruhi ko'rsatilgan to'g'ri javobni aniqlang?

a) Kislrorod beruvchi moddalar

b) Antibiotiklar, nitrofurani

c) Xlor preparatlari

d) Hammasi to'g'ri

5. Mikroblarga qarshi moddalar guruhi ko'rsatilgan to'g'ri javobni aniqlang.

a) Ximioterapevtik moddalar

b) Dezinfeksiyalovchi moddalar

c) Antiseptik moddalar

d) Javoblarni hammasi to'g'ri

6. Antiseptik moddalar guruhi ko'rsatilgan to'g'ri javobni aniqlang.

a) Kislrorod beruvchi moddalar

b) Antibiotiklar, nitrofurani

c) Xlor preparatlari

d) Hammasi to'g'ri

7. Dezinfeksiyalovchi moddalar guruhi ko'rsatilgan to'g'ri javobni aniqlang.

a) Xlor preparatlari

b) Kislrorod beruvchi moddalar

c) Antibiotiklar, nitrofurani

d) Hammasi to'g'ri

8. Antiseptik moddalar qanday ta'sir ko'rsatadi?

a) teri, shilliq pardalar, yara va bo'shliqlarda mikroblarni yo'qotadi.

b) binolar, jixozlar, transport va boshqa tashqi muhit ob'ektlarida mikroblarni yo'qotadi

c) hayvon organizmid yuqumli va parazitar kasallik chaqiruvchilarni yo'qotadi

d) hamma javob to'g'ri

9. Dezinfeksiyalovchi moddalar to'ri ko'rsatilgan javobni toping

a) teri, shilliq pardalar, yara va bo'shliqlarda mikroblarni yo'qotadi.

b) binolar, jixozlar, transport va boshqa tashqi muhit ob'ektlarida mikroblarni yo'qotadi

c) hayvon organizmid yuqumli va parazitar kasallik chaqiruvchilarni yo'qotadi

d) hamma javob to'g'ri

10. antiseptic moddalarni dezinfeksiyalovchi moddalarga nisbatan foiz konsentratsiyasi qanday bo'ladi?

a) yuqori

b) past

c) o'rtacha

d) juda yuqori

Nazorat savollari:

1. Dezinfeksiyalovchi dorilarga ta'rif bering?

2. Antiseptik dorilarga ta'rif bering?

3. Dezinfeksiyalovchi dorilar guruhiga kiruvchi preparatlarni aytib bering?

4. Antiseptik dorilar guruhiga kiruvchi preparatlarni aytib bering?
5. Dezinfeksiyalovchi dorilar qachon va qanday sharoitlarda qo'llaniladi?
6. Antiseptik dorilar qachon qo'llaniladi?
7. Dezinfeksiyalovchi dorilar ta'sir mexanizmi haqida ma'lumot bering?
8. Antiseptik dorilar ta'sir mexanizmi haqida ma'lumot bering?
9. Kreolin preparatiga ta'rif bering?
10. Xloramin B preparatiga ta'rif bering?

